

88
SV

FACTS

E u r o p e i s k a a r b e t s m i l j ö b y r å n

ISSN 1681-2182

Säkert underhållsarbete – Säkerhet för alla

Definition

Underhåll av utrustning, anläggningar, byggnader eller transportmedel innefattar tekniska och administrativa åtgärder och styråtgärder för att bibehålla eller återställa ett skick som gör att den avsedda funktionen (!) kan upprätthållas, utan avbrott eller störningar. I underhållsarbete ingår

- inspektion
- provning
- mätning
- ersättning
- justering
- reparation
- felupptäckt
- ersättning av delar
- service

En mycket vanlig uppgift som utsätter arbetstagare för olika risker

Underhållsarbete utförs på alla arbetsplatser och i alla industrisektorer. Det ingår i de flesta arbetstagares dagliga uppgifter och utförs inte bara av underhållstekniker. De som arbetar med underhåll kan löpa risk att drabbas av

- sjukdomar i rörelseapparaten när arbetsuppgifterna kräver att man arbetar nedböjd eller i obekväma ställningar, ibland under svåra miljöförhållanden (t.ex. kyla),
- respiratoriska problem på grund av exponering för asbest – vid underhållsarbete i gamla byggnader eller industrianläggningar,
- hudsjukdomar och respiratoriska sjukdomar på grund av kontakt med farliga ämnen – fetter, lösningsmedel, frätande ämnen och damm, även cancerframkallande trädamm,
- kvävning i trånga utrymmen,
- sjukdomar till följd av exponering för biologiska risker – hepatit A, legionella.

De riskerar också att råka ut för olyckor av många slag, t.ex. att falla eller träffas av en maskindel.

Underhållsarbeten kan vara allt från mycket små, t.ex. byte av en glödlampa eller toner i en skrivare, till mycket omfattande, t.ex. återkommande inspektion av ett kraftverk.

Arbetsmiljökonsekvenser av underhållsarbete

Oavsett om det rör sig om en liten eller en stor uppgift kan den få allvarliga arbetsmiljökonsekvenser, inte bara för de arbetstagare som utför den utan även för andra, som följande exempel visar:

- En olycka/skada kan inträffa under underhållsprocessen – arbetstagare som utför underhållsarbete på en maskin kan skadas om maskinen oavsiktligt slås på, de kan utsättas för strålning eller farliga ämnen, träffas av en rörlig del av maskinen eller riskera att utveckla en sjukdom i rörelseapparaten.
- Dåligt underhållsarbete kan orsaka säkerhetsproblem – om fel delar används vid utbyte eller reparation kan det leda till allvarliga olyckor och skador på arbetstagare och utrustning.
- Bristande underhåll kan både förkorta livslängden för utrustning eller byggnader och orsaka olyckor – oreparerade skador på golvet i en lagerlokal kan t.ex. leda till en gaffeltrucksolycka, varvid föraren, personer i närheten och de varor som flyttas kan komma till skada.

Fem grundregler för säkert underhållsarbete

Underhållsarbete är en process som inleds innan själva uppgiften påbörjas, och upphör när arbetet kontrollerats och godkänts och dokumentationen färdigställt. Medverkan av arbetstagare och/eller deras företrädare i alla skeden och delar av denna process ger både större säkerhet och högre kvalitet i arbetet.

De fem stegen till säkert underhållsarbete beskrivs närmare nedan.

(!) Association Française de Normalisation. Terminologie de la maintenance. Norme NF-EN 13306. X 60-319, AFNOR, Saint-Denis La Plaine, Juin 2001.

Planering av underhållsarbete

Arbetsgivaren måste göra en riskbedömning av uppgiften, med medverkan av arbetstagare. Hänsyn bör tas till följande aspekter:

- Uppgiftens omfattning: vad som behöver göras, hur lång tid uppgiften tar, hur andra arbetstagare och verksamheter kommer att påverkas på arbetsplatsen.
- Identifiering av riskerna: exempelvis elektricitet, exponering för farliga ämnen, förekomst av damm/asbest i luften, trångt utrymme, rörliga maskindelar, fall från eller genom någonting, tunga föremål som ska flyttas, delar som är svåra att nå eller komma åt.
- Vad uppgiften kräver: kompetens och antalet arbetstagare som utför arbetet, vem som kommer att medverka, vilka roller de enskilda personerna har (ansvar för kontakter med underleverantörens eller värdarbetsgivarens arbetstagare, arbetsledning, vem eventuella problem ska rapporteras till), verktyg som ska användas, personlig skyddsutrustning och andra åtgärder som kan behövas för att skydda arbetstagare (t.ex. byggnadsställningar, övervakningsutrustning).
- Säker åtkomst till arbetsområdet, och möjligheter till (snabb) utrymning.
- Utbildning/information om uppgiften (för att garantera arbetstagarnas kompetens och säkerhet), "kommandokedjan" och alla rutiner i samband med arbetet, inklusive rapportering av problem, för arbetstagare som deltar i arbetet och för dem som arbetar i närheten. Detta är särskilt viktigt om underhållsarbetet utförs av underleverantörer.

Arbetstagare bör medverka i planeringsskedet – de kan identifiera riskerna och de mest effektiva sätten att hantera dem. Slutsatserna av riskbedömningen i planeringsskedet bör meddelas de arbetstagare som deltar i underhållsarbetet och även andra som kan påverkas. För att arbetstagarnas, inklusive underleverantörers, säkerhet ska kunna garanteras är det mycket viktigt att de deltar i utbildningen och kan sätta sig in i vedertagna rutiner.

Arbeta i en säker miljö

De rutiner som utarbetas under riskbedömningen i planeringsskedet måste genomföras i praktiken. Strömförsörjningen till den utrustning som man arbetar med bör t.ex. stängas av, och det fastställda bryt- och låssystemet måste användas. Varningsskylten – med datum och tidpunkt för låsningen och namnet på den person som har tillstånd att häva den – bör anbringas. På så sätt äventyras inte säkerheten för den arbetstagare som utför underhållsarbete på maskinen genom att någon startar den av misstag. Denna person kan också drabbas, exempelvis om driftsförhållandena för maskinen inte är säkra (t.ex. om skyddsanordningar avlägsnats). Arbetstagare bör kontrollera att det går att nå och lämna arbetsområdet på ett säkert sätt, i enlighet med arbetsplanen.

Använda lämplig utrustning

Arbetstagare som utför underhållsarbete bör ha lämpliga verktyg och rätt utrustning, som kan skilja sig från den som normalt används. Arbetet kan behöva utföras i områden som inte är normala arbetsplatser och innebära många risker. Arbetstagarna måste därför ha lämplig personlig skyddsutrustning. Arbetstagare som rengör eller byter filter i frånluftsventilation kan exempelvis utsättas för damm i mycket högre koncentration än vad som är normalt för arbetsplatsen i fråga. Sådana filter, som normalt finns i taket, måste också kunna nås på ett säkert sätt. De verktyg som behövs för arbetet och den personliga skyddsutrustning som identifierats i samband med planeringen och riskbedömningen måste finnas tillgängliga (vid behov tillsammans med instruktioner för användningen) och användas.

Säkra arbetsrutiner som utarbetats i planeringsskedet måste följas

Arbetsplanen bör följas även under tidspress – genvägar kan bli mycket kostsamma och leda till olyckor och skador på människor eller egendom. Det kan bli nödvändigt att underrätta arbetsledare och/eller samråda med andra specialister om något oväntat skulle inträffa. Det är mycket viktigt att komma ihåg att det kan leda till mycket allvarliga olyckor om den egna förmågan och kompetensen överskrids.

Arbetet måste kontrolleras

Det måste slås fast att uppgiften slutförts, att föremålet för underhållsarbetet är i säkert skick och att allt avfall som genererats har avlägsnats. När allt kontrollerats och konstaterats säkert kan uppgiften godkännas, låsen kan avlägsnas och arbetsledare och andra arbetstagare meddelas. Det sista steget är att sammanställa en rapport till ledningen med en beskrivning av det arbete som utförts, inklusive de svårigheter som påträffats och rekommendationer om förbättringar. Detta bör helst även diskuteras vid ett personmöte där de arbetstagare som medverkat i processen och de som arbetar i närheten kan kommentera arbetet och lägga fram relevanta förslag till hur processen kan förbättras.

Underhållsarbete kan vara riskabelt, men utan underhåll kan fler arbetstagare utsättas för risker.

Kom ihåg: när du utför underhållsarbete är din och dina kollegers hälsa och säkerhet beroende av kvaliteten i ditt arbete.

Mer information

Detta faktablad har producerats till stöd för den europeiska kampanjen för säkert underhållsarbete 2010/2011. Andra faktablad i serien och mer information i ämnet finns på <http://osha.europa.eu/en/topics/maintenance> Denna resurs utvecklas och uppdateras kontinuerligt.

Europeiska arbetsmiljöbyrån

Gran Vía, 33, E-48009 Bilbao, SPANIEN
Tfn +34 944794360 • Fax +34 944794383
E-post: information@osha.europa.eu

© Europeiska arbetsmiljöbyrån. Kopiering tillåten med angivande av källan. Printed in Belgium, 2010.

